

5. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навчальний посібник. Київ: ДЦССМ, 2002. 132 с.
6. У річницю оголошення пандемії ЮНІСЕФ заявляє про погіршення ситуації за всіма ключовими показниками дитинства URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/across-virtually-every-key-measure-childhood-progress-has-gone-backward-unicef-says>

Юлія Ткачук

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ»

У науковій літературі існують різноманітні концепції визначення поняття соціальних навичок. Соціальні навички пояснюються як можливість здорового соціального життя [10], як такі які є надзвичайно важливими для досягнення особистого суверенітету, здатності адаптуватися до соціальних ситуацій, щоб виражати себе і розуміти інших [4]; спілкуватися уникаючи конфліктів, для підтримки хороших міжособистісних навичок [3]. Соціальні навички є важливою умовою гармонійного існування у соціальній групі, можливість для індивіда ефективно діяти в соціальному середовищі та успішно соціалізуватися. Освіта і володіння цими навичками дають можливість людям ефективно спілкуватися, задовольняти потреби, співіснувати з іншими та мати можливість взаємодіяти з людьми в різних сферах життєдіяльності.

Однак, вивчивши різні визначення соціальних навичок, можемо спостерігати, що вчені виявили різноманітність інтерпретацій даного терміну. Деякі автори називають ті самі категорії поведінки як соціальні компетентності, інші – як соціальні навички, а інші – як соціальні здібності тощо. Хоча різноманітність концепцій у трактуванні соціальних навичок виявляє великий інтерес вчених до цієї проблеми, загалом ці дослідження не пояснюють саме поняття терміну «соціальні навички».

Отже, проблема існує через використання поняття соціальних навичок в різних семантичних значеннях. Це вносить плутанину в інтерпретації поняття соціальних навичок загалом. Саме тому необхідно знайти єдине поняття соціальних навичок.

Ряд авторів приписують подібні значення або навіть використовують як синонімічні поняття соціальні здібності, соціальні навички, соціальна компетентність. Однак, при аналізі поняття «навички», автори зазвичай показують різні етапи їх формування на будь-якому рівні – з найнижчого рівня, який називається «здібності», до найвищого рівня автоматизованих дій, який називається «навички» [7; 8]. Отже, навички вважається найвищим рівнем виконання дії. Майстерне застосування навичок у різних

ситуаціях або ідеальний спосіб виконання дій на основі знань, умінь та навичок це – компетентність [6]. Кожна особиста компетентність тісно пов'язана з відповідними соціальними навичками та соціальними здібностями. Соціальна компетентність поширюється на різноманітні соціальні функціонуючі галузі: не лише на навички особистісних відносин, спілкування, співпраці, але також на навички самоуправління або навички вирішення проблем. Соціальна компетентність проявляється як навички соціального пізнання, ефективного спілкування та позитивні відносини з іншими [12].

Теоретичний аналіз наукових джерел показує що термін «соціальні здібності» використовується як один із елементів будь-якої соціальної діяльності [8]; та як найнижчий рівень навичок на етапі їх розвитку [7]. Соціальні навички та їх елементи – соціальні здібності – стають очевидними у соціальній діяльності людини, при виконанні певних завдань і дій за певними обставинами [11].

Крім того, автори часто описують соціальні навички як рівень або ступінь розвитку особистості, завдяки чому людина демонструє особисті соціальні знання і здатність до управління соціальними взаємодіями [5].

Багато авторів визнають, що соціальні навички постають як відповідна поведінка (здатність вибирати поведінку відповідно до ситуації та відповідати очікуванням, висловлювати позитивні та негативні почуття без втрати соціальної підтримки). Соціальні навички демонструються у великій різноманітності міжособистісних контактів і включають відповідні здібності вербальної та невербальної реакції та індивідуальне сприйняття в залежності від того, які обставини та яка поведінка отримує схвалення соціуму. Зрозуміло, що значна частина соціальних компетентностей людини визначається якістю соціальних навичок. Отже, якість соціальних навичок важлива у всіх сферах людської діяльності, тому, соціальні навички можна розглядати як одну з основних складових соціальної компетентності.

Аналіз наукової літератури засвідчує особливо велике розмаїття концепцій трактування соціальних навичок. Але є кілька найбільш поширених визначень соціальних навичок. Наприклад, деякі концепції інтерпретують соціальні навички як індивідуальні риси особистості (модель ознак); інші автори описують соціальні навички як частину поведінкових компонентів (молекулярна модель); або визначають соціальні навички як внутрішньо-особистісні (саморозуміння, самооцінка, саморегуляція) та міжособистісні здібності. Модель ознак розглядає соціальні навички як необхідні особисті характеристики, які проявляються в особистому стилі поведінки.

Молекулярна модель з'явилася як відповідь на модель ознак. Автори цієї моделі визначають соціальні навички не як довговічний набір особистих рис, а як здатність людини вибирати адекватну поведінку

відповідно до різних контекстів соціальних ситуацій [9]. Молекулярна модель аналізує поведінку в конкретній ситуації та трактує соціальні навички як специфічну поведінку, яка змінюється залежно від навколишнього середовища та ситуаційних факторів [1].

Більшість концепцій трактування соціальних навичок мають ознаки певної теоретичної моделі (моделі ознак або молекулярної моделі). Але згодом пояснення соціальних навичок почали включати риси обох моделей і показувати, що соціальні навички найкраще зрозуміти, коли особисті ознаки та ситуації, в яких виникають ці ознаки, порівнюються одночасно.

Аналіз наукових джерел довів, що соціальні навички вивчаються з різних точок зору: як узгоджені характеристики особистості; як поведінкові компоненти; як поведінка, яка відповідає суспільним очікуванням і адекватно змінюється залежно від особливостей оточуючого середовища та внутрішнього стану особистості. Вчені зазначають, що соціальні навички допомагають зорієнтуватися в соціальних ситуаціях з більшою успішністю; проте якість соціальних навичок і соціальні здібності можуть бути індивідуальними, і це може спричиняти нерівний рівень соціальної пристосованості та соціальної взаємодії.

На наш погляд, поняття «соціальні навички» найкраще пояснити з точки зору системної теорії. Системна теорія дозволяє аналізувати комплексно структуру, події та процеси в різних аспектах та оцінювати взаємозв'язок між системою компонентів [2]. Крім того, системна теорія підкреслює складність взаємодії людини з навколишнім середовищем та здатність людей не тільки піддаватися впливу навколишнього середовища, а ще й змінювати різноманітні фактори впливу навколишнього середовища на них [2].

Список використаних джерел

1. Argyle M., Kendon A. The experimental analysis of social performance. *Advances in Experimental Social Psychology*. 1967. Vol. 3, P. 55–98.
2. von Bertalanffy L. V. *General System Theory: Foundations, Development, Applications*. Revised Edition. New York: George Braziller Inc, 2001.
3. Brodeski J., Hembrought M. *Improving Social Skills in Young Children. An Action Research Project*. Chicago, Illinois: Saint Xavier University, 2007.
4. Colombero G. Nuo žodžių į dialogą. *Psichologiniai asmenų tarpusavio komunikacijos aspektai*. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 2004.
5. Hogan R., Shelton D. A socioanalytic perspective on job performance. *Human Performance*. 1998. Vol. 11, P. 129–144.
6. Jacikevičius A. *Siela. Mokslas. Gyvensena*. Vilnius: Žodynas, 1994.
7. Jovaiša L. *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa, 1993.
8. Lepaitė D. *Kompetencijų plėtojančių studijų programų lygio nustatymo metodologija*. Kaunas: Technologija, 2003.

9. McFall R. M. A review and reformulation of the concept of social skills. *Behavioral Assessment*, 1982. Vol. 4, P. 1–33.
10. Osit M. *Generation Text: Raising Well-Adjusted Kids in an Age of Instant Everything*. New York: AMACOM, 2008.
11. Troter A., Ellison L. Understanding competence and competency. In B. Davies L. Ellison (Eds.), *School Leadership for the 21st Century*. London: Routledge Falmer. 2001. P 36–53.
12. Vaughn S., Hogan A. Social competence and learning disabilities: A Prospective Study. In H. L. Swanson, B. K. Keogh (Eds.), *Learning disabilities: Theoretical and Research Issues*. Hillsdale, NJ: Erlbaum. 1990. P. 175–191.

Юлія Федчик

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Відповідно до «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті» основною метою дошкільної освіти визначено створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності. Міжнародна програма оцінки знань та умінь PISA серед необхідних компетентностей, якими має володіти особистість для успішної самореалізації у XXI ст., визначає навички 4К («soft skills»): критичне мислення, креативність, комунікація, кооперація [1].

Сучасна освітня система створює умови для розвитку конкурентоздатної особистості. Здобуті дітьми знання мають бути такими, що використовуватимуться в повсякденному житті дитини. Так само і освіта має бути побудована на практичних навичках дітей, спрямована на компетентності, що спонукають до творчості, цілеспрямованості і рішучості, вміння йти на розумний (зважений) ризик, мати право самостійно приймати рішення, мати можливість досягати успіхів у навчанні та поза навчальній діяльності, а також пізнавати світ у нових для себе ситуаціях [6].

Саме тому, сучасний світ вимагає від освіченої особистості оволодіння не hard skill, а soft skills це також є актуальним для дітей з особливими освітніми потребами. Важливість включення м'яких навичок у навчання дітей з особливими освітніми потребами заключається в соціальній адаптації дітей. Адже адаптація є надважливою для кожного, це необхідність в дружбі, в співпраці, в розумінні, в підтримці, а ще soft skills надає можливість побачити різні точки зору на одну і ту ж ситуацію, це змінює кругозір дітей та спонукає до зважених рішень. Тому ми вважаємо,